

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

Marek Brieška

*Ústav Orientalistiky, Slovenská akadémia vied,
Bratislava*

1. Genéza súčasných dialektov

Jazyková situácia v dnešnom arabskom svete je značne neprehľadná. Okrem jednotného moderného spisovného arabského jazyka (MSA – moderná spisovná arabčina), ktorý sa odlišuje od klasického spisovného arabského jazyka (KA – klasická arabčina) tak, ako ho chápali a kodifikovali arabskí gramatici v 8. až 9. storočí, existuje množstvo horizontálnych a vertikálnych regionálnych dialektov (RD). KA a MSA sú jazyky syntetického typu, zatiaľ čo dialekty sú analytické. Dnešná arabčina prešla dlhým a zložitým vývojom, od tzv. predislámskeho nadkmeňového jazyka orálne tradovanej poézie až po dnešné dialekty. Dialektov je mnoho a sú dostatočne preskúmané, avšak ich pôvod nie je zatiaľ celkom uspokojivo vysvetlený, chýba spojenie medzi nimi a KA. Zatiaľ s istotou vieme, že existoval jednotný nadkmeňový jazyk ústne tradovanej poézie z predislámskej doby nazvaný „poetické koiné“. Dialekty, ktoré v tej dobe existovali na Arabskom polostrove, lingvisti delia na východné a západné a tradiční arabskí gramatici ich delia na Ĥiğāzske a tamímske (Holes, 1991: 10). Predpokladá sa, že z jedného dialektu sa vyvinul nadkmeňový jazyk básnikov, ktorý bol konzistentný a viac-menej zrozumiteľný na celom Arabskom polostrove. To by znamenalo, že rozštiepenie arabského jazyka na dialekty prebehlo až v nasledujúcich rokoch po zjavení sa islámu ako dôsledok islámských výbojov */futūḥāt al-islām/*. Opačná je hypotéza Versteegha, ktorý tvrdí, že obyvatelia Arabského polostrova nerozprávali

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

rozličnými dialektmi, či dokonca jazykmi, ale len viacerými „registrami“ toho istého jazyka. Tento jazyk bol všetkým spoločný a jedinec žijúci na Arabskom polostrove ho používal podľa potreby, t. j. každodenná bežná komunikácia prebiehala v „nižšom registri“, zatiaľ čo pre poetickú, alebo kultúrne dôležitú komunikáciu, sa použil „vyšší register“ (Versteegh 1984: 4 – 6). Jeho teória implikuje, že už pred nástupom islámu existovala diglosívna situácia a komunikácia.

Ďalšia hypotéza hľadá pôvod moderných arabských dialektov v strate pádových koncoviek v pauze. Toto stanovisko je podporované mnohými dôkazmi a prácami klasických arabských gramatikov. Z nich vyplýva, že jazyk bol už v tej dobe zanesený rozličnými vplyvmi ako dôsledok toho, že arabčina sa kvôli islámskym výbojom */futūḥāt al-islām/* (Badawī 1973: 25) rozšírila na jazykové spoločenstvá, ktoré rozprávali inými jazykmi. Prvé gramatiky vznikajú ako úsilie ochrániť posvätný jazyk práve zjaveného islámu a zabrániť chybám */laḥn/alḥān/* (Badawī 1973: 25). A práve vďaka nim a úsiliu zachovať posvätný jazyk koránu v jeho pôvodnej podobe arabčina prešla len nepatrnými vývojovými zmenami.

Blau predpokladá, že pri vzniku dialektov prebiehali rovnaké procesy ako pri vzniku tzv. židovskej a kresťanskej arabčiny. Obe vykazujú podobné črty, ktoré sa zhodujú s modernými arabskými dialektmi. Blau rozlišuje medzi skorou neoarabčinou (strednou arabčinou) a neskorou neoarabčinou, ktorú stotožňuje s dnešnými modernými dialektmi. Opisuje niekoľko štádií straty flektívnych indikátorov pádu a spôsobu, ktorá spôsobila to, že sa fixoval slovosled a uprednostnil sa SVO namiesto dovtedajšieho VSO (Blau 1997: 47 – 53). V rozpore s klasickou arabčinou sa zhoda uplatnila aj na slovesách, ktoré predchádzali explicitne vyjadrenému podmetu, čo umožnilo rozlíšiť podmet od predmetu, keďže v tomto štádiu absentovala pádová flexia. Ďalším znakom smerujúcim k analytizácii arabčiny je vymiznutie duálu v doméne sloves, prídavných mien a zámen a jeho obmedzenie na doménu podstatných mien. Ďalšie zmeny sa odohrali na fonetickej úrovni, kde sa elidovali koncové krátke samohlásky, čo umožnilo rozšírenie pauzálnych foriem v kontexte.

V súčasnej dobe existujú dve hlavné teórie, ktoré vysvetľujú vznik arabskej diglosie na rozličnej báze:

Teória 1 tvrdí, že už pred Muḥammadom existovala diglosívna situácia a arabčinou zbavenou flexie sa rozprávalo v Mekke a možno dokonca medzi beduínskymi kmeňmi. Zložitejšia a prestížna forma takisto existovala a bola v rámci diglosívnej situácie obmedzená na poéziu a musela byť osvojená.

Teória 2 tvrdí, že v časoch Muḥammada aj písaný aj hovorený variant sa približne zhodovali s klasickou arabčinou a len neskôr sa vďaka intenzívnym arabským výbojom vytvorila diglosívna situácia (Hary 1992: 35).

1.1 Arabská dvojvariantná komunikácia (diglosia)

1.1.1 Dichotomické modely

Klasickou západnou prácou k problematike dvojvariantnej komunikácie je Fergusonova Diglossia (1959), v ktorej skúma okrem arabčiny aj gréčtinu, haitskú kreolčinu a švajčiarsku nemčinu. Fergusonova priekopnícka práca definuje diglosiu ako:

„Relatívne stabilnú jazykovú situáciu, kde okrem základných dialektov jazyka (ktoré môžu zahŕňať spisovný jazyk, alebo regionálne spisovné jazyky) existuje veľmi rozmanitý, vysoko kodifikovaný (často gramaticky zložitý) navrstvený variant, ktorý je nositeľom súboru početnej a uznávanej literatúry, je dedičom predchádzajúceho obdobia, alebo inej jazykovej komunity a ktorý sa formálne vyučuje a používa sa hlavne na písané a formálne účely, ale nie je používaný žiadnou časťou komunity na každodennú komunikáciu“ (Ferguson 1959: 325).

Fergusonov model je značne zjednodušený, keďže zachytáva len hraničné póly typologického priestoru diglosie. Na jednom póle sa nachádza MSA alebo vysoká forma (H) a na strane druhej nízka forma (L) – regionálne dialekty. Jeho model však nenecháva miesto pre lingvistické kontinuum alebo diskkrétne jazykové entity, pre ktoré dnes západná lingvistika vyčleňuje termíny ako POA, ESA, FSA (Prestigious

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

Oral Arabic, Educated Spoken Arabic, Formal Spoken Arabic). Ani jeden z týchto jazykových variantov sa nedá stotožniť s pólými situáciami v diglosívnom priestore.

Podobný binárny model ponúka aj (Abāza 1966: 37), ktorý rozdeľuje komunikáciu na dve skupiny, každú s jej typickými charakteristikami.

Al-fuṣḥā

Jazyk vznešenej Knihy.
Je jazykom Proroka.
Jazyk *ḥadīṭov*, ktoré sa opierajú o božskú Knihu.
Jazykom priateľov Proroka, ktorí rozprávali, vysvetlili a snažili sa (na ceste božej).
Je jazykom arabského dedičstva, ktoré nepoznalo náboženstvo, vedu a literatúru.
Očisťuje dialekt a pozdvihuje ho.
Je jazykom arabstva a spojením Arabov.

Al-‘āmmīja

Je dialekt a nie jazyk.
Je v podstate nepoužiteľná na literárne a vedecké potreby.
Je nejednotná a nemá spojenie so svojimi rozvetvenými druhmi, dokonca ani v jedinom regióne.
Bojuje proti nej niekoľko škôl jazyka vznešenej Knihy.
Je výzvou k partikularizmu.
Je výzvou k *šū‘ūbīji*¹.

Ďalším autorom, ktorý sa venuje hovorovému prestížnemu variantu, hoci ho tak nenazýva, je R.S. Harrel. Tento variant definuje ako: „*Je to jazyk, ktorý nie je úplne rovnaký za rôznych kultúrnych podmienok alebo v rôznych geografických oblastiach*“ (Harrel 1960: 3).

V štúdiu, ktorú napísal sa venoval jazykovej analýze egyptskej rozhlasovej arabčiny. Základnou metódou, ktorú používa je prepis zachyteného orálneho prehovoru do transkripcie a ako normu používa MSA reprezentovanú gramatikou (Wright 1986). Jeho štúdia bola orientovaná hlavne komparatívne, keďže porovnáva rozhlasovú egyptskú

¹ Hnutie nearabských, ale islamizovaných národností kalifátu za rovnaké privilégia, aké mali arabskí muslimovia.

arabčinu, v ktorej sa vyskytujú závažné odchýlky od „normovanej“ arabčiny. Pozornosť zameriava hlavne na fonologické záležitosti, ako sú prízvuk, intonácia atď. Čo sa týka oblasti morfológie ponúka vyčerpávajúci prehľad morfológie podstatných mien, prídavných mien, slovík, zámen a prísloviak. Jeho prístup je deskriptívny, keďže neodhaľuje mechanizmy, ktoré tieto procesy riadia, ale obmedzuje sa len na vymenovanie týchto zmien.

1.1.2 Modely jazykového kontinua

Doteraz sme svoju pozornosť zameriavali na diela, ktoré sledujú dichotomický model MSA v. RD. Chronologicky ďalším autorom, ktorý už ale sleduje nový prístup je H. Blanc. Na problematiku diglosie sa pozerá z trošku inej perspektívy a jazykové kontinuum medzi MSA a RD zaplňa rozličnými variantmi, ktoré sa nedajú stotožniť ani s jedným, ani s druhým pólom stavom. Vo svojej práci identifikuje päť rozličných úrovní hovorenej arabčiny:

- (1) „Plain colloquial“ (čistý dialekt) – akýkoľvek miestny dialekt, v ktorom si hovorca môže zvoliť „neformálne“ alebo „jemne formálne“ znaky.
- (2) „Koenized colloquial“ (koenizovaný dialekt) – je akýkoľvek čistý dialekt, do ktorého boli zapojené, viac alebo menej dobrovoľne, vyrovnávacie mechanizmy.
- (3) „Semi-literary“ alebo „elevated“ (polospisovný alebo nadnesený) – je akýkoľvek čistý dialekt alebo koenizovaný dialekt, ktorý bol klasicizovaný viac ako „slabo“.
- (4) „Modified classical“ (modifikovaná klasická arabčina) – je klasická arabčina s prímiesou dialektu.
- (5) „Standard classical“ (štandardná klasická arabčina) – je akýkoľvek variant štýlov klasickej arabčiny bez akýchkoľvek prímies dialektu. (Blanc 1960: 79)

Z vyššie uvedeného vidíme, že len variant (5) je čistou arabčinou, zvyšok (1), (2), (3), (4) považuje Blanc za rozličné stupne dialektu.

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

Jeho model by sa dal priradiť skôr k modelu Badawího než Fergusonovmu, pretože hovorí o niekoľkých variantoch arabčiny. Ferguson vyčleňuje len dva modely H a L, zatiaľ čo u Badawího ich nachádzame päť. Napriek tomu, že len jeden z variantov je spisovná arabčina, Blanc používa termín */al-fuṣṣḥā/* pre dva varianty, zvyšné tri považuje za dialekt */al-^cāmmīya/* a to trinásť rokov predtým, než bola publikovaná Badawího pionierska štúdia. Vzhľadom na to by sme v tomto prípade mohli hovoriť o modeli multiglosie skôr než o diglosívnom modeli.

V kontraste s týmito modelmi, ktoré vnímajú lingvistické kontinuum ako priestor, v ktorom sa dajú vyčleniť diskkrétne jazykové entity, je model, ktorý navrhuje G. Meiseles, ktorý síce identifikuje štyri štýly arabčiny:

1. *Literary Arabic* – spisovná arabčina,
2. *Oral Literary Arabic* – orálna spisovná arabčina,
3. *Educated Spoken Arabic* – vzdelaná hovorená arabčina,
4. *Plain Vernacular* – čistý dialekt,

ale zároveň tvrdí, že súčasná arabčina je: „*jazykové kontinuum, ktoré sa nedá rozdeliť na konečný počet variantov, keďže problémy ako ich popísať sú príliš zložité na to, aby sa dali ľahko vyriešiť*“ (Meiseles 1980 : 132).

Z hľadiska našej práce je zaujímavý predovšetkým jeden variant, ktorý spadá pod našu definíciu POA a to *Educated Spoken Arabic*. Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch modelov G. Meiseles považuje za arabčinu varianty (1), (2), (3) a za dialekt jedine číslo (4).

Ďalšie práce sa už nezaobierajú len tým, ako identifikovať rozličné stylistické úrovne arabčiny, ale aj ako odhaliť pravidlá, ktorými sú tieto úrovne riadené. Tu sa dostávame k problému a otázke, ktorá ešte stále nie je vyriešená a síce, či existujú presné gramatické pravidlá, podľa ktorých by sa dala rozlíšiť daná úroveň a takisto, či by sa dala vytvoriť akási gramatika subštandardného, ale nehovorového a zároveň orálneho variantu arabčiny. Dosiahnutie niečoho podobného by malo nesmierne dôsledky nielen na vytvorenie panarabského média na dorozumievanie, ale bolo by takisto obrovským prínosom pre všetkých štu-dentov arabčiny, diplomatov, expertov alebo proste len ľudí, ktorí

často cestujú na Blízky východ a musia zápasit' práve s problémom diglosie.

Vytvorenie podobnej gramatiky však zatiaľ ostáva arbitrárnym projektom, keďže chýbajú záväzné pravidlá, podľa ktorých by sa mal daný variant vyčleniť a kodifikovať. Jednou z najlepších prác, či skôr učebníc, ktoré ponúkajú pohľad do takto zjednodušeného variantu spisovnej arabčiny, je *Formal Spoken Arabic* (Ryding 2005). Táto učebnica predstavuje míľnik v učení arabčiny. Učebnica si kladie za cieľ predstaviť variant arabčiny, ktorý by mal prekonávať hranice regionálnych dialektov a umožniť jej používateľom dorozumieť sa v každej oblasti arabského sveta. Hlavným prístupom, ktorý K. Ryding používa, je zjednodušenie flexie a vyhnutie sa začleneniu prílišných regionalizmov do takto zjednodušenej arabčiny. Slovanami autorov: „*Už dlho sa uznáva fakt, že jazykové charakteristiky väčšiny mestských hovorových foriem arabčiny sú spoločné a tieto spoločné charakteristiky Arabi z rozličných regiónov pravidelne používajú, keď navzájom komunikujú. Tieto charakteristiky tvoria časť jazykového variantu, ktorý sa nazýva Formálna hovorová arabčina*“ (Ryding 2005: Predslov).

Učebnica je určená diplomatom a ľuďom, ktorí v krátkom čase majú cestovať na Blízky východ a kladie si za cieľ oboznámiť ich s potrebnými základmi.

Takisto známa jazykovedkyňa Mushira Eid začala skúmať pravidlá a obmedzenia, ktorým je vystavený tento stylistický variant. Eid skúmala „code-switching“ medzi štandardnou arabčinou a dialektom v prejavoch vzdelaných Egypťanov. Za vzorku jej slúžili interview a diskusie v egyptskej televízii. Zameriavala sa na to, čo nazýva „focal points“ (ústredné body), ktoré sú definované ako funkčné položky a ktoré majú rozličné formy v MSA a RD. Tieto ústredné body sú reprezentované vzťahnými zámenami, podrad'ovacími spojkami, časovými predponami sloviess a zápornými časticami sloviess. Odhalila napríklad určité princípy, ktoré riadia „code-switching“ a nazvala ich „Directionality Constraints“ (smerové obmedzenia). Jedným z jej zistení napríklad bolo, že kombinácia jazykových jednotiek (MSA) (RD) (MSA) sa v jej údajoch nevyskytla.

Relatívne nedávne sú štúdie od autorov Saliba (1979) a Schulza (1981), ktoré nie sú od seba chronologicky vzdialené. Obe štúdie sa za-

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

meriavajú na subštandardnú komunikáciu v médiách so zameraním na Egypt. Údaje zbierali hlavne z televíznych diskusií a kultúrne závažných podujatí. Objektom ich záujmu bolo poodhaliť charakteristiky variantu, ktorý v tejto práci nazývame zjednodušene POA.

2. Tretí variant arabského jazyka

Po uvedení niekoľkých modelov pre diglosiu/multiglosiu a neprebernému množstvu prác, ktoré sa k danej téme vyjadrujú, nasledovná časť bude venovaná prednostne jedinému variantu, ktorý má mnoho názvov (Educated Spoken Arabic, Formal Spoken Arabic, Oral Literary Arabic atď.) a ktorý sa v tejto práci pre potreby zjednodušenia bude nazývať POA (Prestížna orálna arabčina).

2.1 Prestížna orálna arabčina

Debaty okolo problému diglosie, ktorá bola definovaná a použitá po prvýkrát ako termín v hore uvedenom článku (Ferguson), stále neutiachajú. Na danú tému sa vyjadrujú lingvisti tak zo západného, ako aj arabského kultúrneho okruhu. V poslednom čase sa pozornosť venuje aj variantom, ktorú sa nedajú stotožniť s pólými situáciami v diglosívnom priestore. Kritériá, ktoré si jazykovedci volia na klasifikovanie a vymedzenie variantu známeho pod názvom POA (Prestížna orálna arabčina) s nespočetnými ďalšími názvami ESA, FSA, sa rôznia. V prácach arabských autorov sa tento variant zvykol označovať ako tretí jazyk */al-luġa al-tāliġa/* alebo prostredný jazyk */al-luġa al-wuṣṭā/*. Kým pre západných autorov (T. Mitchell, K. Ryding) je na klasifikáciu a vymedzenie tohoto variantu podstatná nehovorovosť a prestížnosť – z toho potom vyplývajú aj názvy pre tento jazykový variant – POA, ESA, FSA, v prácach arabských autorov prevažuje hovorovosť (S.M. Badawī, M. Tajmūr) a tým pádom ho radia k hovorovému variantu */ʿāmmīja/*, ktorý býva väčšinou stotožňovaný s dialektom daného regiónu. Avšak tretí variant má takisto svoje esenciálne atribúty a dané príležitosti, pri ktorých sa používa. Toto médium je prestížne, ale sub-

štandardné je orálne, ale nie hovorové. Používa sa spontánne pri diskusiách na rôzne kultúrne, politické alebo vedecké témy. Tieto definície však takisto nevrhajú dostatok svetla na problém. V súčasnosti existuje mnoho teórií, ktoré popisujú znaky, podľa ktorých sa dá rozpoznať tento variant. Niektorí jazykovedci sa prikláňajú k názoru, že sa jedná len o jedno lingvistické kontinuum v typologickom priestore diglosie, kým ďalší vyčleňujú a klasifikujú niekoľko diskretných variantov. Fergusonova práca si všima len situácie v tesnej blízkosti pólových diglosívnych situácií a tým pádom vyčleňuje z celého komplexu diglosívnej komunikácie len dva varianty H a L. Dokonca aj jeho delenie na H a L má svoje nedostatky, pretože Ferguson vo svojom článku vymenúva situácie, ktoré si vyžadujú H a L variant. Avšak presuny z H do L a späť sa môžu diať v rámci jediného dialógu, či dokonca jedinej vety, napr. /bidūn iddimūqrātija lā jumkin li al-ḥurrīja an tataḥaqqaq/

(„bez demokracie nie je možné uskutočniť slobodu“)

kullina ʿandina tagruba waḍḥa (Holes 1994)

(„všetci máme jasnú skúsenosť [toho]“).

Tu nastáva problém klasifikácie takýchto hybridných variantov, ktoré sa nedajú stotožniť ani s jedným pólom. V práci Mitchella (1986), kde sa zaoberá práve problémom tohto stredového variantu, je ESA (Educated Spoken Arabic) chápaná ako: „*Forma konverzačnej arabčiny, ktorú používajú vzdelaní hovoriaci z jednej alebo viacerých arabských krajín, keď sa rozprávajú o intelektuálnych témach*“ (Mitchell – al-Ḥassan 1994: 1). Je jedným zo zástancov prístupu k ESA ako k lingvistickému kontinuu a vyjadruje sa o nej: „*Nevnímam ESA ako jednu zo sérií separátnych variantov, spolu s modernou spisovnou arabčinou a nárečiami, ale skôr ako tvorenú a udržiavanú ustavičnou medzihrou písanej a hovorenej arabčiny*“ (Mitchell – al-Ḥassan 1986: 12 – 13).

Vo svojej práci Mitchell vyčleňuje tri varianty arabčiny:

1. Nárečie daného regiónu so svojou vlastnou hierarchiou prestíže, hlavne medzi mestským a dedinským.
2. Písaná MSA, ktorou sa, na báze viac-menej etablovaných ortoepických princípov, rozpráva len pri extrémne formálnych príležitostiach a vyžaduje si „hovorenú prózu“, napríklad monológ, alebo prednáška.
3. Zmiešaná arabčina, t. j. zmeska písaného a hovorového, ktorá

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

slúži nielen na účely, ako je šírenie v rozhovore o formálnom vzdelaní, kultúrnych hodnotách, politických, literárnych a vedeckých myšlienkach, technických, právnych a administratívnych inováciách, ale aj na bežné každodenné potreby hovoriacich, od manažéra a úradníkov na recepcii Hiltonu v arabskom svete cez arabského diplomata, ktorý diskutuje so svojimi kolegami, až k tomu istému človeku, ktorý konverzuje s priateľmi iných národností (arabskými) na ceste domov (Mitchell – al-Ḥassan 1986: 9).

Všetky tri varianty – písaný, hovorový a zmiešaný sa nachádzajú v každej arabskej krajine. Sú používané dokonca pri komunikácii s obyvateľmi rozličných arabských krajín. Hovoriaci sa snažia prispôbiť druhému účastníkovi komunikácie a potlačiť regionálne črty ich vlastného dialektu v prospech panarabských termínov pomocou procesov, ktoré sa nazývajú „levelling“ alebo „koenizácia“. Mitchell tvrdí, že napriek tomu, že ESA sa nedá vymedziť na diskkrétne jazykové entity, má určité pravidlá, ktoré sa v komunikácii musia dodržať. Ako normu, voči ktorej porovnáva ESA komunikáciu, používa MSA. Deviacie od normy sa prejavujú ako v doméne slovies, tak podstatných mien, záporu, čísloviek, duálu atď. Hovoriaci, ktorý ESA používa musí dodržiavať určité pravidlá, aby mu bolo možné rozumieť. Nejde o chaotickú zmesku hovorovej a spisovnej arabčiny, ale o tretí variant jazyka. Jednou z hlavných charakteristík ESA komunikácie je, že tento variant je zbavený pádovej a modálnej flexie /i^crāb/. Prítomnosť/nepri-
tomnosť /i^crābu/ je jedným z hlavných dištinkatívnych znakov ESA (Mitchell – al-Ḥassan 1986: 19). Mitchell však zdôrazňuje, že okrem lingvistických charakteristík treba klásť dôraz aj na dimenziu štýlu.

Ďalší autori napr. B Hary navrhujú model lingvistického kontinua vymedzeného dvoma pólmi, ktoré nazýva bazilekt (RD), akrolekt (MSA) a lingvistické kontinuum oscilujúce medzi krajnými pólmi RD a MSA nazýva mezolekt (Hary 1996: 71 – 73). Hovoriaci sa pohybuje medzi týmito dvoma pólmi a v závislosti od situácie, témy, spoločenského štatútu svojich spolukomunikantov svoj prehovor buď „kolokvializuje“, alebo „štandardizuje“. Pre Haryho však neexistujú presné hranice alebo kategórie, ktoré by sa dali vymedziť v diglosívnej komu-

nikácii. Snaží sa toto kontinuum lingvisticky opísať, keďže tvrdí, že aj takéto kontinuum má svoje vlastné pravidlá, ktoré komunikant musí dodržať, aby jeho prejav bol zrozumiteľný.

2.2 Prestížna orálna arabčina v práci S. Badawáho

Problému diglosie alebo */muškilat al-izdiwāġ/* sa nevenujú len západní autori. Jeden z popredných arabských lingvistov a dialektológov – profesor Badawī vo svojej práci z roku 1973 klasifikuje súčasnú arabčinu predovšetkým na základe sociolingvistických kritérií. Hlavnú úlohu v jeho práci zohrávajú extralingvistické faktory, ako sú komunikačná situácia, publikum, prestížnosť daného prehovoru. Až keď vymedzí sociolingvistické úrovne, potom každej úrovni priradí dištinktívne lingvistické znaky. Modernú arabčinu klasifikuje do piatich úrovní. Sám však zdôrazňuje, že jednotlivé úrovne majú tendenciu prelínať sa navzájom, a preto je ťažké presne určiť, kde začína a kde končí určitá rovina (Badawī 1973: 11). Jeho model je vylepšením Fergusonovho bipolárneho modelu, ale ešte stále nezodpovedá sociolingvistickej realite.

- 1) *Fuṣḥā al-turāt* – „klasická arabčina kultúrneho dedičstva“,
- 2) *Fuṣḥā al-‘aṣr* – „moderná spisovná arabčina“,
- 3) *‘āmmīyat al-muṭaqqafīn* – „dialekt vzdelancov“,
- 4) *‘āmmīyat al-mutanawwirīn* – „dialekt osvietencov“,
- 5) *‘āmmīyat al-ummījīn* – „dialekt negramotných“ (Badawī 1973 : 89).

Prvý variant reprezentuje to, čo západná lingvistika chápe ako klasickú arabčinu (KA). V dnešnej dobe ide o variant, ktorý používajú hlavne *šajchovia*, *imámovia* a hovoriaci s klasickým vzdelaním na univerzite al-Azhar. Je takmer totožný s ideálnou arabčinou prvých arabských gramatikov. Druhý variant sa zhruba rovná modernej spisovnej arabčine (MSA). Táto arabčina si ešte zachováva indikátory flexie a používa sa v závažných kultúrnych situáciách, ako sú napríklad správy, politické prejavy a vedecké konferencie. Tretí variant, ako už vyplýva z jeho názvu, Badawī nepovažuje za spisovnú arabčinu */al-fuṣḥā/*, ale za hovorový variant */‘āmmīja/*. Hovorovosť a nie prestíž-

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

nosť, je pre neho podstatný dištingtívny znak, ktorý ho odlišuje od predošlej spisovnej roviny a radí ho k /^cāmmījī/. Je to v podstate predchádzajúca úroveň zbavená pádovej flexie a slovesnej modalita /i^crāb/. Tento variant je dostatočne otvorený rozličným vplyvom a na rozdiel od predchádzajúcich dvoch má dostatočnú jazykovú flexibilitu /al-murūna al-luġawīja/. Tým pádom môže reagovať na aktuálne spoločenské potreby. Prebiehajú v ňom mediálne diskusie, komentáre, diskusie o umení, vede a technike. Je spontánnym /irtiġālī/ a orálnym /šifāhī/ jazykovým prehovorom, nepíše sa. Štvrtý variant sa používa v každodennom bežnom živote, pri nákupoch, predaji a voľnej konverzácii medzi priateľmi. Piaty variant je čistou „virtuálnou“ normou egyptskej hovorovej arabčiny, ktorá nie je ovplyvnená spisovným jazykom. Je to jazyk negramotných a nevzdelaných ľudí.

Za povšimnutie stojí, že len dva z vyššie uvedených variantov majú štatút spisovného jazyka /al-fuṣṣḥā/ a to variant 1, 2. Zostávajúce tri varianty 3, 4, 5 Badawī klasifikuje ako hovorové varianty /^cāmmīja/. Z hľadiska nášho štúdie je relevantný predovšetkým variant 3, ktorý sa kryje s tým, čo sa na Západe chápe ako POA, FSA, ESA atď. Badawīho vlastná definícia subštandardnej orálnej arabčiny znie: „*Hādā huwa al-mustawā alladī jašil fihi tadahwur šifāt al-fuṣṣḥā al-taqlīdīja ilā ḥadd jušbiḥ ma^cahu min ġajri al-mumkin an jabqā dāḥila ḥudūd – aw min bajna daraġāt – al-^carabīja al-fuṣṣḥā*“ (Badawī 1973: 148).²

V práci ju stotožňuje s variantom č. 3. Kritériá, ktoré Badawī používa na vymedzenie jednotlivých variantov sú sociolingvistické. V jednotlivých úrovniach sleduje výslovnosť určitých hlások, slovosled, uprednostňovanie slovesných viet pred mennými, komunikačnú situáciu, vzdelanie hovorcov a kultúrnu závažnosť situácie. Na to, aby sa jednotlivý variant mohol vyčleniť ako samostatná lingvistická entita, musí mať vnútornú jednotu /al-waḥda al-dāḥilīja/ (Badawī 1973: 107), ktorá ho spája a zároveň odlišuje od ostatných variantov. Badawī v práci používa množstvo materiálov aj situácií z denného života. Jeho spoločenské kritéria sa týkajú hlavne rozličných spoločenských vrstiev, rozličných kultúrnych situácií a funkcií rozhovoru. Variantom č. 3 hovoria ľudia, ktorí sú vzdelaní a kultivovaní a často ovládajú aj iný,

² „To je úroveň, v ktorej úpadok znakov, ktoré charakterizujú tradičnú spisovnú arabčinu, dosiahol taký stupeň, že ju už nemožno naďalej nazývať spisovnou arabčinou.“

cudzí jazyk. Podstatný rozdiel medzi */fuṣḥā al-ʿaṣr/* a */ʿāmmīyat al-mu-taqafīn/* je v tom, že variant č. 3 je voľnejší pri výbere jazykových prostriedkov, nie je viazaný gramatickými pravidlami a je orálny, spontánny a hovorový, ale nedá sa stotožniť s dialektom daného regiónu. Príčiny vzniku tohto variantu č. 3, alebo */al-luġa al-wuṣṭā/* ako ho nazval egyptský spisovateľ Tawfīq al-Ḥakīm, hľadá Badawī v neschopnosti fosilizovanej MSA pružne reagovať na súčasné požiadavky a spoločenské potreby. MSA nemá potrebnú flexibilitu */al-murūna al-lāzimal/*, ktorá by jej dovoľovala vyvíjať sa s dobou. Nie je zriedkavým javom, že profesor na univerzite napíše prednášku vo forme blízkej */fuṣḥā al-ʿaṣr/*, ale prednáška a nasledujúca diskusia bude prebiehať vo variante č. 3. To isté sa týka aj mediálnych diskusií na rozličné kultúrne a politické témy.

V neposlednej rade závažným faktorom, ktorý prispel k vytvoreniu tretieho variantu je problém, ktorý ešte stále vládne dnešnému arabskému svetu – vysoká miera negramotnosti a neschopnosť drvivej väčšiny populácie osvojiť si zložité pravidlá MSA, či dokonca ňou spontánne a orálne komunikovať a diskutovať na vedecké a kultúrne témy. K vzniku tretieho jazyka bezpochyby prispel fakt, že z kultúrnych a náboženských dôvodov, nie je možné nahradiť MSA niektorým regionálnym dialektom. Všeobecne prevládajúci názor Arabov je, že regionálne dialekty sú úpadkovou formou arabčiny a nie sú schopné vyjadrovať vznešené myšlienky a odpovedať na súčasné spoločenské problémy. Na rozdiel od Haryho a Mitchella, Badawī zdôrazňuje, že priestor medzi MSA a RD sa dá rozdeliť a zdôrazňuje fakt, že naozaj ide o samostatné varianty arabčiny, ktoré sa riadia vlastnými zákonmi a nie sú len náhodnou zmeskou spisovnej a hovorovej arabčiny. Badawího práca je prvým arabským sociolingvistickým pokusom o seriózne skúmanie dialektov a variantov, ktoré sa vyskytujú medzi oboma pólmi diglosívneho priestoru.

2.3 Prestížna orálna arabčina v práci M. Tajmūra

Problémami modernej arabčiny a spôsobom ako sa vyrovnáva so súčasnými lingvistickými situáciami sa zaoberá práca popredného

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

egyptského spisovateľa a intelektuála Maḥmūda Tajmūra – Problémy arabského jazyka /*muškilāt al-luġa al-^carabīja*/. Tajmūr v nej spomína súčasných arabských intelektuálov rozdelených do dvoch táborov: tých, ktorí sú za zachovanie spisovnej arabčiny /*al-anšār*/ a tých, ktorí navrhujú jej nahradenie lokálnym dialektom /*al-ḥuṣmān*/. Odporcovia modernej arabčiny tvrdia, že jazyk má byť používaným jazykom nielen v písomnej podobe /*luġat al-kitāba, luġat al-tadwīn*/, ale aj v orálnej podobe /*luġat al-kalām*/. Domnievajú sa, že spisovná arabčina sa prestala vyvíjať a neodpovedá už požiadavkám modernej doby. Avšak arabčina je stále živá ako jazyk a neupadla do zabudnutia ako napr. latinčina. Jedným z najzávažnejších faktorov, ktoré prispeli ku „fosilizácii“ arabčiny je práve islám. Fakt, že islám bol zjavený v arabčine, jazyku Proroka a kmeňa Kurajš, ktorý bol povýšený na posvätný jazyk zjavenia a kodifikovaný v 8. až 9. storočí arabskými jazykovedcami v centrách vzdelanosti Basre a Kúfe, spôsobuje konzerváciu jazyka. Prispelo to k zachovaniu arabčiny ako jazyka písma, ale menej už ako jazyka bežného života a každodenných potrieb. Zástancovia spisovnej arabčiny namietajú, že napriek faktu, že arabčina je jazykom písomného styku, knihy, časopisy a magazíny hovoria o bežných, každodenných potrebách ľudí, a preto je tento argument ďalej neudržateľný. Avšak ani uzákonenie lokálneho dialektu nie je možné, pretože podľa mnohých je tento variant arabčiny „*bez zákonitostí, barbarický, neusporiadáný, destabilizovaný a neschopný vyjadrovať vznešené veci v oblastiach spoločenského života*“ (Tajmūr 1957: 10). Tajmūr však tvrdí, že oba varianty sa postupom času môžu k sebe priblížiť a navzájom sa obohacovať (Tajmūr 1957: 10).

Na realizáciu tohto cieľa navrhuje štyri kroky:

1. Obohatenie slovnej zásoby jazyka /*tazwīd al-luġa*/,
2. Zjednodušenie jazyka /*tabsīṭ al-luġa*/,
3. Zjednodušenie gramatiky /*tabsīṭ al-naḥw*/,
4. Zovšeobecnenie pravopisu krátkych samohlások /*ta^cmīm al-ḍabṭ*/ (Tajmūr 1957: 11).

1) Arabský jazyk je čoraz viac vystavený termínom z oblasti technickej, umeleckej a politickej, pre ktoré neexistuje vhodný ekvivalent. Existuje viac možností, ako sa s tým vysporiadať. Je možné slovo prebrať a morfonologicky ho prispôbiť normám arabčiny /*ta^crīb*/. Ďal-

ším spôsobom je odvodiť arabský termín v súlade s derivačnými vzormi arabčiny */al-ištiqāq min al-mawādd al-luġawīja al-ʿarabīja/* (Tajmūr 1957: 12) alebo rozšíriť význam už existujúceho termínu o novú rovinu */ihjā al-alfāz allatī nalmaḥ al-mulābasa bajnahā wa bajna al-maʿānī al-ġadīda, istiwhāʾ al-qadīm min al-alfāz/* (Tajmūr 1957: 12). Názory sa tu však rozchádzajú aj v otázke, či akceptovať nepsisovné tvary alebo nie.

2) Tajmūr navrhuje obmedziť sa na používané a bežné spisovné výrazy, zúžiť významy určitých slov a konkretizovať ich. Takisto sa treba vyhnúť tvoreniu zbytočných synonymických radov, ktoré klasická arabčina tak obľubuje. Niektorí lingvisti sa pokúšali presadiť zjednodušený, vynájdenný jazyk */al-luġa al-muḥtazala/*, ktorý by sa obmedzoval na základné významy. Jeho najvhodnejšou analógiou je anglický „basic“. Tajmūr nevidí výhody tohto jazyka a je veľmi skeptický, čo sa týka jeho uplatnenia. Nemá akékoľvek spojenie s arabskou minulosťou, je chudobný na výrazy a zabraňuje jeho užívateľovi čítať čokoľvek iné v ďalšom jazyku a je absolútne nevhodný na literárnu a poetickú tvorbu.

3) O arabskej gramatike sa vedú debaty už dlhú dobu. Je zložitá a neprehľadná a jej zvládnutie si vyžaduje nesmierne úsilie. Okrem toho je úzko spätá s vokalizáciou, ktorá v písomných textoch vo väčšine prípadov úplne chýba. Tajmūr nevidí zmysel v zbavení sa gramatiky */al-taḥallī ʿan al-naḥw/* (Tajmūr 1957: 17), pretože gramatika je základným kameňom jazyka, bez ktorého nemôže existovať. Cieľom je jej zjednodušenie, vypustenie toho, čo si nevyžaduje moderná doba a postupné zblížovanie sa oboch variantov, hovoreného aj písaného.

4) V prvom období islámskej expanzie (7. – 8. storočie) sa arabský jazyk rozšíril aj mimo Arabského polostrova medzi národmi, pre ktoré nebol materinským jazykom. V zhode s politikou kalifátu prebiehali dva procesy „islamizácia“ a „arabizácia“. Obyvatelia podrobených území tzv. */muwalladūn/* boli nútení používať arabský jazyk v administratívnom a verejnom styku. Vokalizácia textov vzniká ako potreba vyhnúť sa nejasnostiam pri čítaní a zároveň v tomto období vznikajú prvé gramatiky a tvorí sa norma (Basra a Kúfa). Takisto náboženské texty ako korán museli byť opatrené vokalizáciou */taškīl/*, aby sa predišlo rozdielnostiam pri čítaní. Tajmūr vidí nutnosť vokalizácie aj

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

v dnešnej, modernej dobe, keďže nevokalizovaný text vyvoláva rozdielnu reprodukciu. Navrhuje dôslednú vokalizáciu všetkých textov. Ak sa bude čitateľ vo svojom živote stretávať len s vokalizovanými textami vo všetkých vzdelávacích inštitúciách predíde sa omylom a rozdielom v čítaní a arabská gramatika sa tak v jeho vedomí upevní. Je to zároveň spôsob, ako odstrániť negramotnosť /*maḥw al-ummīja*/ (Tajmūr 1957: 23). Verí, že oba registre jazyka sa budú navzájom obohacovať, /*fuṣṣḥā*/ poskytne vznešené termíny a /*ʿāmmīja*/ každodenné bežné výrazy, a tak v istom zmysle predpovedá vznik ESA.

2.3.1 Jazyk ako spoločenský fenomén

Tajmūr vníma jazyk ako flexibilnú entitu, ktorá je neoddeliteľne spojená s fenoménom života a spoločnosti. Ako taká sa vyvíja a prispôbuje každodenným potrebám spoločnosti. Slová nadobúdajú hlavný význam, keď sa rozšíria a používajú v bežnom verejnom styku. V arabskej jazykovej komunite vydeľuje dva druhy užívateľov jazyka – bežní nevzdelaní ľudia /*ḡumhūr ummī ʿāmm*/ a kultúrna elita /*ḡumhūr muṭaqqaf ḥāṣṣ*/ (Tajmūr 1957: 32). Kým tí prví majú prístup len k subštandardnému variantu, druhí môžu používať vznešenejší jazyk. Tajmūr vníma jazyk ako živý, neustále sa vyvíjajúci a nesúhlasí s názormi jazykovedcov, že jazyk sa má konzervovať a neustále chrániť pred skazou, ktorú práve oni vidia práve v prieniku subštandardných prvkov do normy. Treba ale dôsledne rozlišovať medzi subštandardnými, alebo inovujúcimi prvkami vlastného jazyka a bezhlavým preberaním cudzích /*dāḥil*, /*aḡnabī*/ prvkov do jazyka. Výsledkom čoho sú dvojice slov ako napr. /*funduq/lūkanda*, /*aḡzāḥāna/ṣajdalīja*/ (Tajmūr 1957: 36). Ak existuje domáci arabský termín, vždy sa má uprednostniť pred cudzím, prebratým slovom. Problémom je, že mnoho bežných, každodenných termínov sa stále pomenúva prebratými slovami (*utubīs*, *baskalīt* – *autobus*, *bicykel*). Ako teda zabezpečiť, aby sa používali arabské termíny. Tajmūr túto úlohu zveruje vzdelancom, kultúrnym ľuďom a akademiám arabského jazyka. Oni budú konečným arbitrom a určia, čo je arabské, spisovné a aký termín zodpovedajúci arabskej morfonológii sa bude používať.

2.3.2 Úloha tvaroslovia/vokalizácie

Počas obdobia Ummajovského kalifátu, keď sa písomne začali fixovať texty hlavne s náboženským obsahom, vzniká potreba vokalizácie v snahe predchádzať mnohoznačnosti v čítaní a reprodukcii textu. Verná reprodukcia nevokalizovaného textu je takmer nemožná bez neustálej bdelosti a všímavosti. Na začiatku arabskej tlače sa takisto tlačili len nevokalizované knihy. Neustále používanie dialektu v hovorenej podobe, ktorý je bez flexie zapríčiňuje, že akýkoľvek vopred nepripravený alebo písomne nefixovaný prejav je plný omylov a odchýlok od normy, ktorou je MSA. Hovoriaci sa usilujú zbaviť flexie */tark al-iʿrāb/* (Tajmūr 1957: 52) a nahrádzajú kontextuálne tvary pauzálnymi */waqf/*. Ak však jazyk pozbavíme flexie a morfológie, rozpadne sa. V prípade arabčiny sa jazyk syntetického typu transformoval na analytický (dialekty). Tajmūr vidí problém v skutočnosti, že arabská tlač a knihy boli už od začiatku nevokalizované a navrhuje plnú vokalizáciu všetkých textov, s ktorými prichádza čitateľ do styku (časopisy, knihy, učebnice). Ďalej rozoberá praktické dôsledky niekoľkých návrhov:

- 1) Nahradenie arabského písma latinkou za predpokladu, že latinské písmeno odráža arabský protipól (foneticky).
- 2) Vynájdenie nových typov písmen */al-ḥurūf al-muḥtaraʿa/* s vhodnými znakmi pre vokalizáciu.
- 3) Zachovanie starých arabských písmen avšak s novými znakmi pre vokalizáciu, ktoré sa budú lepšie tlačiť.
- 4) Zachovanie starých písmen, ktorých súčasťou by mala byť vokalizácia pre zjednodušenie tlače.
- 5) Radiť vokalizáciu nie nad alebo pod písmená, ale vedľa nich.
- 6) Obmedzenie rozličných tvarov písmen a vymedzenie jedného.

2.3.3 Vplyv spisovnej arabčiny

Arabskí jazykovedci už celé roky vedú debaty o tom, ako sa vysporiadať s problémom diglosie. Niektorí tvrdia, že osvojiť si spisovnú arabčinu */al-fuṣḥā/* je príliš ťažké a zdá sa im príliš zastaralá na to, aby

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

mohla odpovedať každodenným potrebám. A snažia sa ju nahradiť hovorenou formou /*al-^ʕammīja*/. Argumentujú tým, že aj poviedky, divadelné hry a poézia sú niekedy písané hovorovou formou jazyka. Tieto pokusy neustále stroskotávajú hlavne vďaka koránu a kultúrnemu dedičstvu /*turāṭ*/, ktoré sa s ním spája. Samotní arabskí kritici sa rôznia v hodnotení dialektu. Niektorí sú toho názoru, že ide o úpadkovú formu spisovnej arabčiny a ich odporcovia práve dialekt považujú za vývoj a transformáciu, „*jaqūl al-muḥāfiẓūn: ḥādā fasād wa inḥilāl wa jaqūl muʿtadilūn: huwa taṭawwūr wa taḥawwul wa imtidād*“ (Tajmūr 1957: 93).

Medzi faktory, ktoré bránia nárečovej forme zaujať miesto spisovného jazyka, patria okrem koránu nepochybne aj panarabské snahy o zjednotenie a zblíženie arabských národov, neustále sa obracanie k minulosti ako ku zlatému veku arabčiny a islámu. Jedná sa tu o vzájomnú politickú /*al-imbirāṭūrīja*/ a spoločenskú/jazykovú /*al-luġawīja*/ spojitosť arabského jazyka. Nemaľou prekážkou sú aj rozdielne termíny v spisovnej a hovorenej forme jazyka. Tajmūr navrhuje vždy radšej použiť spisovný arabský termín, ktorý sa postupne dostane do povedomia a stane sa z neho úzus pre celú jazykovú komunitu.

2.3.4 *ʕammīja* alebo *fušḥā*?

Problém diglosie alebo /*muškilat al-izdiwāġ*/ pretrváva do dnešných dní a neutíchajúce debaty sa vedú o postavení oboch variantov. Zástancovia /*ʕammīje*/ ňou aj píšu a tvrdia, že je staršia ako spisovný jazyk a hlboko zakorenená v arabskom povedomí a ako taká je legitímnym dedičstvom Arabov. Dilemou dnešných spisovateľov je to, či použiť /*ʕammīju*/ čím sa zachová živosť /*ḥajawīja*/ a spreneveriť sa tak spisovnému jazyku, alebo použiť spisovný variant za cenu vyumelkovanosti a nereálnosti dialógov. Hoci existuje mnoho tých, ktorí sú naklonení hovorenej forme, niektorí by najradšej /*ʕammīju*/ úplne odstránili a na jej miesto dosadili spisovný variant. Avšak ani jeden z týchto táborov nevíťazí. Ako existuje nadnárodný arabský jazyk, existuje aj množstvo regionálnych variantov tohto jazyka. Tu narážame na ďalší problém a totiž, ktorý regionálny variant uprednostniť a uzákoniť. Odznelo

mnoho návrhov na egyptský hovorový variant, ale akékoľvek takéto snahy sú vopred odsúdené na neúspech aj vďaka autorite koránu a kultúrneho dedičstva /*turāṭ*/. Odporcovia tvrdia, že hovorená forma sa používa len na bežnú, každodennú komunikáciu a je nevhodná pre vedecké a umelecké potreby. Takisto hovorený variant spájajú s negramotnosťou. Proti nim stojí názor, že spisovný jazyk je ťažký, neprehľadný a jeho zvládnutie si vyžaduje nemalé úsilie. Takisto nie je zanedbateľným faktom, že spisovná arabčina nie je rodným jazykom žiadneho Araba. Tajmūr argumentuje tým, že aj keby sa uzákonil hovorený variant, skôr či neskôr nastane potreba položiť základy gramatiky, morfológie a vokalizovať text. Takisto nesúhlasí s názorom, že hovorový variant sa nebude treba učiť a študovať, veď aj cudzie jazyky majú svoje centrá výučby (Tajmūr 1957: 185).

Vznik dialektov je však stále nedostatočne preskúmaný a predpokladá sa, že rozličné dialekty postupne prenikali do reči ľudí a všade kam sa pohli, si ľudia so sebou vzali isté, špecifické charakteristiky ich dialektu, ktoré sa potom z generácie na generáciu dedili, až postupne dali vznik tomu, čo sa dnes nazýva dialekt /*‘ammīja*/ (Tajmūr 1957: 180).

Jedným zo základných rozdielov, ktorým sa spisovný variant odlišuje od nespisovného jazyka, je prítomnosť pádovej a modálnej flexie /*zāhirat al-‘rāb*/ (Tajmūr 1957: 190). Je však rozdiel medzi oboma variantmi až taký veľký a nezlučiteľný? Tajmūr zastáva názor, že nárečový variant je produktom arabskej spoločnosti a ako taký jej patrí a odráža najvútornejšie potreby ľudí, pomocou neho sa dorozumievajú. Nárečovú formu vníma ako neoddeliteľnú časť spisovnosti, ktorá nie je len akousi úpadkovou formou jazyka a odchýlkou od normy. Je to naozajstný jazyk, ktorý sa používa, či v písomnom, ale hlavne hovorenom styku a tým pádom mu nemožno uprieť právo na existenciu. Nielen to, Tajmūr verí, že v budúcnosti dôjde k postupnému zblížovaniu a obohacovaniu oboch variantov. Svoju štúdiu končí optimistickými slovami: „*laqad džanat ‘alā hāḍihi al-kalimāt tasmijatuhā bi al-kalimāt al-‘ammīja, li iqtīṣār isti‘mālihā ‘alā alsinat al-‘awāmm wa ihtīṣāṣihā bi luġat al-tahāṭub wa al-hadīṭ fa li na‘rif lahā ḥaqqahā fī al-‘arabīja wa li taġri bihā aqlām al-kirām al-kātibīn dūna taḥarruz wa li nusammihā al-‘ammīja al-fuṣḥā*“ (Tajmūr 1957 : 235).³

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

Táto štúdia skúmala názory niekoľkých popredných západných lingvistov a ich pohľad na arabskú dvojvariantnú komunikáciu. Ich kritériá pre jej klasifikáciu sa rôznia, takisto ako východiskové princípy. O tom, že aj arabskí autori sú si tiež vedomí diglosie a problémov, ktoré sa s ňou spájajú, svedčia názory profesora Badawího a popredného egyptského intelektuála Maḥmūda Tajmūra, ktorým bol venovaný väčší priestor. Napriek tomu, že oba tábory prichádzajú s originálnymi nápadmi a riešeniami, nezdá sa, že by sa v najbližšej budúcnosti akýkoľvek regionálny dialekt chystal zaujať miesto spisovnej arabčiny. Takisto sa zdá nepravdepodobné, že by sa spisovná arabčina začala používať pre každodenné potreby. A tak najslubnejším modelom pre potreby spontánnej, orálnej a prestížnej komunikácie zostáva tretí variant.

Literatúra

- ABĀZA, Muḥammad °A. (1996): „Al-fuṣḥā wa al-°ammīja min zāwija ḡadīda.“ In: *MML°A*, 5. marec 1966.
- BADAWĪ, Sa°id M. (1973): *Mustawajāt al-°arabīja al-mu°āšira fī miṣr*. Káhira: Dār al- ma°ārif bi miṣr.
- BLANC, Haim (1960): „Stylistic variation in spoken Arabic: A sample of interdialectal educated conversation.“ In: FERGUSON, Ch., ed.: *Contribution to Arabic Linguistics*. Cambridge: Harvard University Press, s. 79 – 171.
- BLAU, Joshua (1997): „The linguistic status of mediavel Judeo-Arabic.“ In: GOLB, Norman, ed.: *Studies in Muslim-Jewish relations (Judeo-Arabic studies)*. United Kingdom: Routledge, s. 47 – 53.
- FERGUSON, Charles. A. (1995): „Diglossia.“ *Word*, č. 15, 1995, s. 325 – 340.
- HARREL, S. Richard (1960): „A linguistic Analysis of Egyptian Radio Arabic.“ In: FERGUSON, Ch., ed.: *Contribution to Arabic Linguistics*. Cambridge: Harvard University press, s. 3.

³ „Tieto slová získali pomenovanie nárečové kvôli tomu, že ich používanie je obmedzené na bežných ľudí a kvôli tomu, že sú špeciálne určené pre hovorenú formu jazyka, priznajme im ich právo [na existenciu] v arabčine a nech sa bez váhania ctení spisovateľa chopia pera a nazvime ju spisovné nárečie!“

Studia Orientalia Slovaca, Vol. VIII (2009)

- HARY, Benjamin H.(1992): *Multiglossia in Judeo-Arabic. With end Edition, Translation and Grammatical Study of the Cairene Purim Scroll*. Leiden – New York – Köln: E.J. Brill.
- HARY, Benjamin H. (1996): „The importance of the language continuum in arabic multiglossia.“ In: EL-GIBALI, ed.: *Understanding Arabic (Essays in Contemporary ArabicLinguistics in Honor of El-Said Badawi)*. Cairo: The American University in Cairo Press, s. 71 – 73.
- HOLES, Clive (1991): *Modern Arabic: structures, functions, varieties*. New York: Longman.
- MEISELES, Gustav (1980): „Educated Spoken Arabic and the Arabic Language Continuum.“ *Archivum Linguisticum*, roč. 11, s. 118 – 148.
- MITCHELL, Terence F. – AL-ḤASSAN, Šahīr (1994): „Modality, Mood and Aspect in Spoken Arabic: with special reference to Egypt and the Levant.“ *Arabic Linguistic Series* 11, s. 1.
- MITCHELL, Terence F. (1986): „What is Educated Spoken Arabic?“ *International Journal of the Sociology of the Language*. 1986, s. 12 – 13.
- RYDING, Karin (2005): *Formal Spoken Arabic Basic Course*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- SALIB, Maurice B. (1979): *Spoken Literary Arabic: Oral Approximation of Literary Arabic in Egyptian Formal Discourse*. PhD. dizertácia. Berkeley: University of California.
- SCHULZ, David E. (1981): *Diglossia and Variation in Formal Spoken Arabic in Egypt*. PhD. dizertácia. Madison: University of Wisconsin.
- TAJMŪR, Muḥammad (1957): *Muškilāt al-luġa al-^carabīja*. Káhira: Maktabat al-ādāb.
- VERSTEEGH, Kees (1984): *Pidginization and Creolization, the case of Arabic*. Amsterdam: J. Benjamins.
- WRIGHT, William (1986): *Arabic grammar*. Cambridge – New York: Cambridge University Press.

Genesis of Substandard Non-Colloquial Oral Arabic**S u m m a r y**

This paper aims at providing both general and in-depth picture of diglossia as documented in various works of Western scholars and their Oriental counterparts. It is mainly dedicated to analysis of works of two scholars from

Genéza subštandardnej nehovorovej orálnej arabčiny

Egyptian intellectual and cultural milieu namely professor Sa'īd al-Badawī and M. Tajmūr with their respective attitudes towards this subject. The Arab/Islamic world has suffered from problem of diglossia for centuries, but it was not until the last century, when first attempts at mapping the linguistic situations were made. Out of these debates gradually emerged a new concept of the „third variant“ of Arabic. Studies trying to describe and delimit this variant were rather scarce. However, in the light of the current development in the Arab world and the emergence of this substandard though prestigious, oral but not colloquial the attention paid to it, is more than timely and necessary. After careful survey of various materials dealing with this subject one might wonder what the future of the pan-Arab communication will be. Even though this debate has been going on for quite some time, the unified, pan-Arab, prestigious medium is still far from being implemented.